

Pripravila:

Kristina Preininger,
višja kustosinja
Narodna galerija Ljubljana

SLOVENSKI KNJIŽNIČNO – MUZEJSKI

MEGA
KVIZ^{10/11}

IVANA KOBILCA

naša prva akademsko šolana slikarka
20. december 1861 – 4. december 1926

IVANINA DRUŽINA: razumevajoča in podporna starša
20. decembra 2011 bo preteklo poldrugo stoletje od rojstva slikarke Ivane Kobilce. Njen oče Jakob se je v Ljubljano priselil s Homca pri Kamniku, mati Marija, rojena Škofič, pa iz Podbrezj na Gorenjskem. Oče se je ukvarjal s krznarsko, kolarsko in dežnikarsko obrtjo, družina je bila kar premožna in je imela v nekdanji Špitalski ulici svojo trgovino. Ivana je bila drugorojenka, imela je dve sestri: starejšo Marijo in mlajšo Fani ter brata Josipa. Starša sta veliko pozornosti posvečala dobri izobrazbi otrok. Ivana je obiskovala osnovno in meščansko šolo pri uršulinkah (kot njena mama), posebej pa se je učila francoščine in italijanščine. Ker je že zgodaj pokazala veselje za risanje, je imela dvakrat tedensko zasebne ure risanja pri slikarki Idi Künl, hčerki uspešnega ljubljanskega slikarja Pavla Künla. Ivana je risala po Künlovih in drugih študijah in kopijah. Ta prva šolska dela (okoli 200 risb) je kasneje uničila, ohranile so se le tri drobne risbe, ki so nastale po Langusovi sliki *Pieta* iz župnijske cerkve v Braslovčah (danes je Langusova slika že zelo uničena). Šestnajstletno jo je oče vzel s sabo na Dunaj, kamor je odšel po opravkih. Kot je zapisala v svojih *Spominih*, je takrat zatrdno sklenila, da bo postala *slikarica*. Z očetom sta v živahnem velemestu obiskala več galerij in slikarskih razstav, ki so mlado Ivano navdušile do te mere, da je želela na Dunaju študirati slikarstvo. Ivanina starša sta z razumevanjem sprejela njeno odločitev in ji finančno omogočila študij v tujini.

DUNAJ: vrata v svet umetnosti
1879–1880

Leta 1879 je Ivana odšla na Dunaj. Stanovala je na Beatrixgasse, blizu Stadtparka. Ker se ni mogla vpisati na tamkajšnjo Umetnostno akademijo, se je sama slikarsko izobraževala tako, da je kopirala slike priznanih starih mojstrov v galeriji Umetnostne akademije. To je bil uveljavljen način spoznavanja in pridobivanja slikarskih veščin. Izbirala je motive, ki jih srečujemo v njenem kasnejšem opusu. Prezela so jo tihožitja holandske slikarke Rachele Ruysch (Kopijo slike s kobilico na cvetličnem šopku je imela pomenljivo obešeno na vratih svojega stanovanja v Ljubljani, kamor se je za stalno preselila po prvi svetovni vojni.) Kopirala je tudi Tintorettove portrete in žanrske slike Davida Teniersa mlajšega. V podporo ji je bil kustos galerije Daniel Penther, ki jo je seznanil s slavnim dunajskim slikarjem Hansom Makartom. Naslikala je tudi nekaj portretov, vendar je na njih opaziti slikarske pomanjkljivosti. Ivana se je tega zavedala, želela se je akademsko izobraziti, zato se je po poletju, preživetem doma, jeseni 1881 odpravila v München.

MÜNCHEN: desetletje figuralnega ateljejskega slikarstva
1881–1889

München je bil za Ivano odločilna študijska postojanka. V tem času je slikarsko dozorela, spoznala pomembne umetniške tokove in se spoprijateljila z nekaterimi nemškimi umetnicami (Käthe Kollwitz, Rosa Pfäffinger). München je slovel kot pomembno slikarsko središče, zlasti od leta 1869, ko je bila tu pomembna mednarodna razstava. Na njej sta se predstavila dva velika slikarja realizma: Francoz Gustav Courbet in mladi nemški slikar Wilhelm Leibl. München, ali kot so ga imenovali, *Izarske Atene*, je bil znamenit po svoji akademiji, pa tudi umetniški bohemi. Na eni strani je bila uradna, priznana akademska struja, ki je uživala vso podporo meščanske družbe, na drugi strani pa so se proti koncu stoletja pojavljale tudi bolj revolucionarne in moderne likovne smeri. Ko je Ivana prišla v München, ni bilo tam nobenega slovenskega slikarja, na katerega bi se v začetku lahko oprla. Za kratek čas je obiskovala umetno obrtno šolo, ki pa ji ni mogla ponuditi potrebnega slikarskega znanja. Ivani je uspelo priti do enega najvplivnejših slikarjev v mestu, Wilhelma von Dieza, ki jo je s priporočilnim pismom napotil na svojega nekdanjega učenca Aloisa Erdtelta. Slednji se je kot vesten učitelj zelo zavzel za Ivano, priskrbel ji je celo atelje v hiši, kjer je sam stanoval. Ivana je bila Erdteltova učenka sedem let. Pod njegovim vplivom se je usmerila v ateljejsko slikanje človeške figure, saj je bil Erdtelt značilni predstavnik akademskega realizma. Protežiral je slikanje karakternih glav in doprsij v značilni temno rjavi barvni lestvici. Tako lahko v Ivaninem münchenskem opusu razločimo tri motivne skupine: študijska dela, žanrske podobe in portrete. Slikarka je v tem času strogo ločevala med *študijo* in *končno sliko*, ki je morala biti izdelana v vseh nadrobnostih. Nekatera študijska dela so prežeta z mladostnim temperamentom in suvereno potezo čopiča. Vendar pa so bile študije večkrat bolj neposredne in zgovornejše, zlasti pa so razrivale Kobilčino slikarsko metodo. Motiv je na platno najprej s čopičem v rjavi barvi zarisala in hkrati že podala glavne svetlobne kontraste. Potem je natančno obdelala glavo, prešla na doprsje in zaključila z ozadjem, ki ga je sprva le nakazala. Ivana je postala pri učitelju Erdteltu prava mojstrica formalno dovršenega portreta.

Portrete je ustvarjala vso münchensko dobo, še zlasti v poletnem času, ko se je vračala domov. Najprej je portretirala svoje domače, posebej ljub model je bila njena sestra Fani, ki jo je vedno znova slikala. Ko ni slikala po naročilu, so bile njene poteze bolj sproščene in izraznost portretov bolj poudarjena. Kadar je portretirala znanke in znance iz ljubljanskih meščanskih družin, si je prizadevala, da bi bili modeli čim bolj prepoznavni, hkrati pa je želela ugoditi lepotnemu idealu časa. Vrhunec predstavlja prvi celopostavni *Portret sestre Fani* iz leta 1889.

Posebej virtuozne so Ivanine portretne stvaritve v pastelu. V tej tehniki je največkrat slikala mlade ženske in otroke. Značilna so svetla ozadja (svetla barvna paleta) in obrazna milina upodobljenih, ki jo je stopnjevala z mehko pastelne tehnike. Posebej izstopa dvojni portret fužinskih lepotic *Josipine in Marije Baumgarten*, ki ju je Kobilca priložnostno tudi poučevala v slikanju.

V drugi polovici 80-ih let so se v Kobilčinem slikarstvu pojavile prve žanrske podobe. To so bile sprva posamezne figure, kjer še ni šlo za dosledno realističen žanr. Podobe so nastajale v ateljeju, po kostumiranih modelih, mere slik pa so bile manjše. Postopoma so bile kompozicije bolj komplicirane in mere slik večje. Slikarka je vedno bolj zajemala iz resničnega vsakdanjega življenja. Veliko spodbud je dobila v poletnih mesecih, ki jih je preživljala doma in na materinem domu v Podbrezjah. Takrat je veliko časa preživela v družbi slikarskega kolega Ferda Vesela in Josipa Nika Sadnikarja, vnetega zbiralca starin. Skupaj so hodili po Gorenjskem in se vsak po svoje navduševali nad posebnostmi domačega kmečkega življenja.

Med izstopajoče žanre münchenskega obdobja lahko uvrstimo *Holandko*, *Citrarico* in *Kofetarico*. Slednjo je imela slikarka sama za eno svojih najboljših stvaritev. Slika je vzoren primer münchenskega realističnega žanra v 80-ih letih, ki se je zgledoval po holandskih mojstrih 17. stoletja. Slikarka je za sliko napravila tudi par oljnih študij.

Več težav so Kobilci povzročale žanrske kompozicije v prostoru. Sprva se je omejevala na manjši format slik in ostajala zvesta temnejši barvni urbanosti, sčasoma pa je postajal njen barvni svet svetlejši. Snovno je zajemala iz kmečkega vsakdanjika, folklornih motivov in otroškega sveta. Začela jo je zanimati notranjščina - interier, osvetljen skozi okno (npr. slika *Kmečka kuhinja*), kjer je že raziskovala igro svetlobe na stenah in svetlobne odbleske na posodah.

Kobilčin vzornik v poznih 80-ih letih v Münchnu je bil slikar Fritz von Uhde. Ob koncu münchenskega obdobja je Kobilca naslikala *Likarice*, ki bi jih lahko označili za programsko žanrsko sliko ateljejskega realizma, s poudarjeno svetlobno problematiko. Slikarka je za sliko najela ženske modele, ki so ji pozirali in si v ateljeju postavila sceno, tako da je sestavila dva prostora in drugega osvetlila z odprtim oknom. Tri mlade žene v ospredju so zaposlene za likanjem in zlaganjem perila - vidimo jih v različnih razgibanih držah, mehka svetloba pada nanje od spredaj. V ozadju sta še dve figuri - najmlajša ženska odnaša starejši gospodarici pokazat vzorec opravljenega dela, obe sta naslikani proti svetlobi. Slikala je skupaj s Ferdom Veselom, ki je tudi študiral na münchenski Akademiji in bil Ivanin star prijatelj, še iz Ljubljane. Kobilca je za končno sliko naredila več študij, Vesel pa je ostal pri eni, v kateri je zajel celoten motiv. Oba slikarja sta se pri študijah osredotočila na neposredni barvni vtis in ga ujela s skicozno potezo čopiča ter značilno barvno lestvico belih, sivo modrih in rožnatih odtenkov. Kobilca je bolj poudarila prostorski opis in voluminoznost likov, Vesel pa je iskal slikovitost celote v igri svetlobi.

Likarice je Ivana naslikala v času, ko je v Münchnu prevladovalo pleneristično slikarstvo.

S prvimi izzivi plenerizma - slikanja na prostem, se je Ivana srečala leta 1889. Prizorišča svojih upodobitev je postavila v naravo in se tudi sama z vsemi slikarskimi potrebščinami odpravila iz ateljeja na prosto. Prvi dve pleneristični sliki sta nastali v času počitnic, na posestvu Ivaninega brata Josipa v Ilirski Bistrici (*Iz malega sveta, Pri vodnjaku*). To pa je bila le priprava na reprezentativno sliko *Poletje*,

ki je nastajala dve poletji 1889 in 1890, na materinem domu v Podbrezjah. Ivana se je slikanja lotila zelo skrbno, pomagala si je tudi s fotografijo. Pripovedna žanrska scena je sicer postavljena na prosto, v poletno živopisano vzdušje, vendar pa je Kobilca sliko dokončala v ateljeju. Za osrednji model mestne gospodične ji je potrpežljivo pozirala sestra Fani, za modela v ospredju pa sta služila slikarčin bratranec Blekov Janezek in njegova sestra Katrica. Slikarka se je kasneje spominjala: *Vse polno otrok se je gnetlo okrog mene, ko sem delala, pa so kritizirali: Sedaj pa ni prav naredila! Boš videl, da bo popravila!* S sliko je doživela Ivana Kobilca uspeh in čast, nazadnje jo je kot članica Narodne galerije darovala tej ustanovi. Še danes je na ogled v stalni zbirki starejše slovenske likovne umetnosti.

PARIZ: vrhunec umetniških stremljenj

1891–1892

Največji uspeh in umetniško potrditev je Ivana Kobilca doživela v Parizu, ki je bil takrat središče likovnega dogajanja. Tu so se vsako leto odvijali t. i. saloni, ki so jih pripravljala umetnostna združenja. Mnogi slikarji so pošiljali svoja dela, le redki pa so uspeli prepričati žirijo, razstavljati in si zagotoviti uspeh. Ivana je leta 1891 poslala na Salon Državnega umetnostnega združenja sliko *Poletje in Likarice*. Izmed 2800 prispelih slik so jih izbrali 200, med njimi obe Ivanini sliki. Ne samo to, Ivana je bila med redkimi nagrajenci, ki so leta 1891 postali pridruženi člani uglednega združenja.

Po uspehu na Salonu je Ivana 2. marca 1891 odšla v Pariz, kjer je ostala dve leti. Najprej se je za kratek čas vpisala v zasebno šolo Henrija Gervexa, bolj pa je nanjo vplivalo samo pariško umetniško okolje. Ogledala si je mnoge razstave modernih slikarjev. Videla je Manetovo *Olimpijo*, najbolj pa jo je navdušila slika Bastien-Lepagea *Ob košnji s svežimi barvami*. V Parizu se je Ivana Kobilca preusmerila od temno rjave barvne lestvice k hladnejši modrini. Ta je sprva prevladovala na celi podobi, proti koncu pariškega časa, ko se ji je paleta znova razsvetlila, pa jo najdemo v senčnih predelih. V pariških žanrskih slikah ni več toliko pripovednosti, med najboljše slike pa prištevamo *Pariško branjevko* iz leta 1892, ki zaradi kasnejših preslikav – pentimentov deluje še bolj zagonetno. Julija 1892 je odšla Kobilca v Barbizon, zibelko plenerističnega krajinarstva, kjer je ustvarila svojo najbolj uspelo pleneristično sliko *Otroci v travi*, s katero se je po slikarski obravnavi še najbolj približala modernim zgledom, čeprav je ostajala v lastnem ustvarjanju do idej impresionizma zadržana.

Njeno pariško obdobje je bilo zaznamovano z bohemsko umetniško družbo, v kateri je Ivana Kobilca veljala za nadarjeno, predano in uspešno slikarko. Njeni razstavni uspehi so sprožili precej občudovanja. Pridobila si je tudi naklonjenost enega takrat najbolj spoštovanih francoskih slikarjev Pierra Puvisa de Chavannesa, ki ga je, kot sama pravi, najvišje cenila, in s katerim je vzdrževala prijateljske vezi tudi pozneje, ko je zapustila Pariz.

RAZSTAVE

Ob koncu 80-ih let je Ivana Kobilca začela svoja dela razstavljati. Prvič je razstavila tri svoje slike marca leta 1888 v *Künstlerhausu* na Dunaju in poleti 1889 v *Glaspalast* v Münchnu. V decembru 1889 je Ivana Kobilca pripravila svojo prvo samostojno razstavo v Ljubljani (naslednje leto je samostojno razstavljala tudi v Zagrebu). To je bil za takratno umetnostno zaspano Ljubljano velik dogodek, saj Ljubljana sploh ni imela stalnega javnega razstavišča in so se umetnine le priložnostno razstavljale v izložbah trgovin. Ivana je 34 svojih del razstavila v prvem nadstropju realne na Vegovi ulici. V enem tednu je razstavo obiskalo blizu 700 obiskovalcev. Ivana se je z ljubljansko razstavo predstavila kot zrela umetnica, pa tudi samozavestna in socialno občutljiva ženska. Prihodke ljubljanske razstave je darovala ljudski in dijaški kuhinji. Razstava je bila dobro sprejeta tudi med kritiki. Vatroslav Holz je v *Ljubljanskem zvonu* zapisal: *Toda, česar doslej niso zmogli moški naši slikarji, to je proizvedla nežna roka mlade slikarice ter nam pokazala, koliko premore talent, združen z vstrajno marnostjo.*

Svoja dela je Ivana Kobilca kasneje razstavljala še v Parizu, Berlinu, Pragi, Budimpešti, Regensburgu, Dresdnu, Zagrebu, Sarajevu,

med drugim je bila s Ferdom Veselom prva Slovenka na beneškem bienalu leta 1897.

OD SARAJEVA DO BERLINA

1897–1914

Med letoma 1897 in 1905 se je Ivana Kobilca mudila v Sarajevu, kjer se je povezala z nemškimi in avstrijskimi slikarji v Sarajevskem slikarskem klubu. Skupaj so pripravljali slikovno gradivo za enciklopedično izdajo *Avstro-ogrsko monarhija* v besedi in sliki. Ukvarjala se je tudi z religiozno tematiko in tehniko freske v sarajevski jezuitski in protestantski cerkvi. Odkrivala je nedotaknjeno sarajevsko okolico in slikala živopisane žanrske podobe z orientalskim pridihom.

Za prenovljeno dvorano ljubljanskega magistrata je leta 1903 naslikala podobo *Slovenija se klanja Ljubljani*. Naročilo je dobila od takratnega vizionarskega in za popotresno obnovo Ljubljane zaslužnega župana Ivana Hribarja, ki je prispeval tudi zamisel, sredstva pa je prispeval škof Jurij Strossmayer. To je bila alegorična slika, ki se je zdela mlajšemu kolegu Rihardu Jakopiču preživela tema in zato je sliko slabo ocenil, večina kritik pa je bila pohvalnih. Leta 1906 se je za krajši čas vrnila v Ljubljano in se zaposlila na Višji dekliški šoli kot učiteljica risanja, kjer pa ni dolgo vztrajala. Ivanino zadnje potovanje jo je vodilo v Berlin, kjer je živela med leti 1906 in 1914. Preživljala se je večinoma s portretiranjem. Kot je sama potožila, *v zadnjih letih ni dobivala več modelov, pa tudi ljudje so se rajši fotografirali, ker je bolj poceni*. Postopoma se je zato v njenem delu vse bolj uveljavljalo cvetlično tihožitje. Obiskovala je razstave in takrat jo je posebej navdušil Van Gogh z motivom cinij, ki so bile preprosto naivno podane, a hkrati preišljeno sugestivno. Tudi sama se je pri slikanju cvetličnih tihožitij z vso natančnostjo in psihološko pretanjenostjo posvečala barvam in oblikam šopkov.

LJUBLJANA

1914–1926

Zadnjih dvanajst let svojega življenja je Ivana Kobilca delovno preživela v družinskem stanovanju palače, ki so jo po potresu leta 1895 močno prenovili in je postala osrednji poudarek novonastalega Ribjega trga ob nabrežju Ljubljani. Po izročilu je njen slikarski dom v prvem nadstropju stavbe napovedovala duhovita slika/vizitka: na vhodnih vratih ni bilo imena in priimka, pač pa cvetlično tihožitje s kobilico. To je bila tista slika, ki jo je mlada Ivana kopirala v galeriji Umetnostne akademije na Dunaju. V tem zadnjem obdobju je naslikala le malo del, predvsem so bila to cvetlična tihožitja. Sama je na stara leta dejala, *da je cvetličnih tihožitij naslikala toliko, da bi jih najbrž vseh ne prepoznala več za svoje*. Med kvalitetnimi poznimi deli izstopajo reprezentativni *Portret župana Ivana Hribarja* ter portreta *Ani Župančič* in *Otona Župančiča*.

V Ljubljani je živela osamljeno, med spomini in slikami, od katerih se ni želela ločiti. Ni vzdrževala več stikov z mlajšimi slikarskimi kolegi, vesela pa je bila umetnostnega zgodovinarja Stanka Vurnika, ki mu je pripovedovala svoje spomine. Vurnik jih je leta 1923 objavil v *Zborniku za umetnostno zgodovino*.

SKLEP

Ivana Kobilca je bila v svojem času prava svetovljanka - uspešna, samozavestna in pogumna umetnica. Njen trden in odločen značaj nam odkrivajo tudi njeni avtoportreti in nekatere ohranjene fotografije.

Svoja najbolj uspela dela je ustvarila, ko je bivala v tujini (med Dunajem in Parizom). To je hkrati najpomembnejše obdobje slovenskega realističnega slikarstva, ki ga s svojimi deli zastopajo slikarji: Janez in Jurij Šubic, Anton Ažbe, Jožef Petkovšek, Ferdo Vesel in Ivana Kobilca. Njihova najbolj reprezentativna dela so na ogled v stalni zbirki v Narodni galeriji v Ljubljani. Tu so Ivani Kobilci leta 1928 in 1979 priredili retrospektivni razstavi.